

общаться, менять речевые конструкции, ориентироваться в ситуации общения. Реконструкция сказки по памяти, инсценировка сказки, пальчиковые игрушки для кукольного театра, театрализованные игры – эти методы очень эффективны при развитии коммуникативных навыков дошкольника. Пересказ сказки позволяет ребенку запомнить новые слова, новые значения слов, обогатить лексическими единицами словарь.

Так, реконструкция текста по картинке, либо по памяти способно активизировать работу головного мозга, связанную с запоминанием. Использование пальчиковых игрушек для кукольного театра действует на центр речи в головном мозге: при активизации мелкой моторики у ребенка одновременно развивается речь. Для эффективного запоминания сюжета сказки в 5-6 лет можно дать задание ребенку нарисовать героев сказки, ребенка в 3-4 года можно попросить нарисовать пальчиками, макая пальчики в краску и воду, либо дать раскрашивать героев сказки.

Инсценировка сказки способна эмоционально обогатить ребенка с ОНР, помочь ему раскрыться и избавиться от смущения, кроме того, повторение роли дает возможность активизировать словарный запас, улучшить память и коммуникативные навыки. Сюжетно-ролевые игры также дают большой потенциал для развития коммуникации у дошкольников, так как дети воспринимают инсценировку сказки как новую игру.

При ОНР часто у детей страдают навыки произношения, для отработки этих навыков необходимо научить детей проговаривать скороговорки. Скороговорки помогают развивать речевой аппарат, улучшают артикуляционные навыки ребенка, в целом, исправляют дефекты речи, связанные с неумением произносить тот или иной звук. Кроме скороговорок очень полезно петь детские песенки, так как при пении есть возможность медленно проговаривать слова и четко произносить звуки, что в целом помогает отработать правильность произношения.

Так, на наш взгляд использование фольклора играет немаловажную роль для развития коммуникативных навыков ребенка, позволяя ему не только отработать произносительные, лексико-грамматические навыки, но также расслабиться, эмоционально обогатиться, почувствовать успех в ситуации общения, психологически раскрепоститься. Такие преимущества использования разных жанров казахского фольклора необходимо учитывать и использовать в работе с детьми с ОНР.

Список использованной литературы:

1. Языкознание. Большой энциклопедический словарь/ Гл. ред. В.Н. Ярцева. – 2-е изд. - Москва: Большая Российская энциклопедия, 1998. – 685с.
2. Зотова И.В., Могилка Д.В. Особенности развития коммуникативных и речевых навыков детей старшего дошкольного возраста // Проблемы современной науки и образования. 2017. № 17 (99). – С. 78-81.

МРНТИ 14.29.29
УДК 376.37

А.Б. Утемуратова,¹ А.К. Рсалдинова²

¹7M01902 – Логопедия мамандыгының 2 курс магистранты

¹Абай атындағы ҚазҰПУ, *aktaral-u@list.ru*,

Алматы қаласы, Қазақстан

²Ғылыми жетекшісі п.ғ.к., доцент, Абай атындағы ҚазҰПУ,

Алматы қаласы, Қазақстан

СӨЙЛЕУ ТІЛІ БҰЗЫЛЫСЫ ҚАУПІ БАР МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ЖАСТАҒЫ БАЛАЛАРДЫҢ АТА-АНАЛАРЫМЕН ЖҮРГІЗІЛЕТІН ЛОГОПЕД ЖҰМЫСЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Мектепке дейінгі жастағы баланың сөйлеу тілі, психикалық және физикалық қызметтерінің дамуы кезінде ата-ананың алатын орны ерекше. Бала дамуына ата-ананың көзқарасы, тәрбиесі мен қарым-қатынасы орасан септігін тигізеді. Мақалада Логопед маманының сөйлеу тілі бұзылысы қаупі бар балалардың ата-аналарымен жүргізетін жұмыстарының негізгі бағыттары, ата-ана мен логопед

маманының өзара байланысының маңыздылығы мен баланың сөйлеу тілінің дамуы кезеңінде ата – ананың атқаратын ролі мен орны айқын белгіленген.

Түйін сөздер: мектепке дейінгі жастағы сөйлеу тілі бұзылысы қаупі бар бала, ерте психологиялық – педагогикалық көмек, түзете – дамыту жұмыстары, коммуникация, консультациялық – түзету технологиясы

Утемуратова А.Б.¹, Рсалдинова А.К.²

¹Магистрант 2 курса по специальности 7М01902-Логопедия

КазНПУ им. Абая akmaral-u@list.ru г. Алматы, Қазақстан

²Научный руководитель, к.п.н., доцент, КазНПУ им. Абая,

г. Алматы, Қазақстан

ОСОБЕННОСТИ РАБОТЫ ЛОГОПЕДА С РОДИТЕЛЯМИ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА С РИСКОМ НАРУШЕНИЯ РЕЧИ

Аннотация

Особое место в развитии речевой, психической и физической деятельности ребенка дошкольного возраста занимает родитель. Развитию ребенка способствует отношение, воспитание и общение родителей. В статье четко обозначены основные направления работы логопеда с родителями детей, находящихся под угрозой нарушения речи, важность взаимодействия родителей и логопеда, роль и место родителей в период речевого развития ребенка.

Ключевые слова: ребенок с риском речевых нарушений в дошкольном возрасте, ранняя психолого-педагогическая помощь, коррекционно-развивающая работа, коммуникация, консультативно-коррекционная технология

Utemuratova A.B.¹, Rsaldinova A.K.²

2nd year master s student of speciality 7M01902 –Logopedia

¹KazakhNational Pedagogical University named after Abai, akmaral-u@list.ru,

Almaty, Kazakhstan

²Candidate of pedagogic science, assistant professor Kazakh National Pedagogical University named after

Abai, Almaty, Kazakhstan

FEATURES OF SPEECH THERAPY WORK WITH PARENTS OF PRESCHOOL CHILDREN AT RISK OF SPEECH DISORDERS

Abstract

A special place in the development of speech, mental and physical activity of a preschooler is occupied by a parent. The child's development is facilitated by the attitude, upbringing and communication of parents. The article clearly outlines the main areas of work of a speech therapist with parents of children at risk of speech disorders, the importance of interaction between parents and a speech therapist, the role and place of parents during the child's speech development.

Keywords: a child at risk of speech disorders in preschool age, early psychological and pedagogical assistance, correctional and developmental work, *communication, consulting and Correctional technology*

Сөйлеу тілі бұзылған баланың отбасы мен логопедтің бірлескен ынтымақтастығы бала үшін табысты түзете-оқыту әсерінің қажетті шарты болып табылады. Балалардағы сөйлеу бұзылыстарын жою бойынша жұмыстың маңызды және ажырамас бөлігі логопед пен ата-аналардың тығыз өзара әрекеттесуі болып табылады. Ата-аналардың көмегі міндетті және өте құнды. Өйткені, біріншіден, ата-ана пікірі бала үшін беделді, екіншіден, тек ата-аналардың өз баласымен жеке, тікелей қарым-қатынас жасау процесінде қалыптасқан дағдыларды күн сайын бекітуге мүмкіндігі бар. Сондықтан бұл үдеріске ата-аналардың саналы қатысуы маңызды.

Сөйлеу тілі бұзылысы қаупі бар балалармен жүргізілетін ерте түзету – педагогикалық жұмыстың маңызды бағыты – отбасы мен логопед маманның өзара әрекеттесу формаларын дамыту, балаға уақытылы көмек көрсету жүйесіне ата-аналарды белсенді қатыстыру жағдайларын анықтау

болып табылады. Қ.Қ. Өмірбекова, Г.Н. Төлебиева сынды Отандық ғалымдар бала отбасыға тікелей тәуелді әрі балалармен жүргізілетін түзету жұмыстарының негізгі өзегі жанұяға тікелей байланысты болатындығын түсіндіре келе, бірқатар жұмыс түрлерін ұсынады:

– отбасы ықпалы(психологиялық, ақпараттық);

– ата-аналарды жекелей дамыту бағдарламасы бойынша түзету, орнықтыру әдістерін дамытуға қажет қосымша құралдармен қамтамасыз ету;

– маман ата-аналарға кеңес беру кезінде тексеру сұрақтарын беру, отбасы мен бала бойынша қосымша мәліметтерді жинау және ата-ана тарапынан туындаған сұрақтарға толыққанды жауап беру.

Ғалым Л.А. Зайцеваның зерттеуінде сөйлеу бұзылыстарының қауіп төндіретін факторларына биологиялық (сөйлеудің отбасылық патологиялық ауырлығы, баланың пренатальді, натальді, постнатальді кезеңдеріндегі қолайсыз дамуы және т.б.) әлеуметтік-психологиялық (микроортаның психотравмалық факторлары: бұрыс қарым-қатынас пен сөйлеу тәрбиесі, баланың ата-анадан белгілі бір мерзімге ажырауы, эмоционалды қарым-қатынастың жеткіліксіздігі және т.б.). Отбасылық-орталану тәсілі ата-аналардың түзету іс-әрекетіне белсенді қатысуын қамтамасыз ететін және олардың психологиялық-педагогикалық құзіреттілігін арттыратын жолдардың бірі болып табылады.

Л.А. Зайцева, Е.М. Мастюкова, И.В. Филипповичтің зерттеулерінде сөйлеу тілі бұзылысы қауіп бар балалармен жүргізілетін ерте түзету – педагогикалық жұмысты жүзеге асыру шарттарына ерекше назар аударады: ата-аналардың серіктестік жағдайында баланың іс-әрекетіне міндетті қатысуы; өзара педагогикалық әрекеттесу процесінде балаға ыңғайлы жағдайды қамтамасыз ету; баланың өз әрекетін таңдау еркіндігін қамтамасыз ететін, белсенділігін ынталандыратын жағдай жасау. Сөйлеу тілі шыққанға жейінгі және сөйлеу тілі дамитын кезеңдегі сөйлеу тілін ынталандыру мәселесі Е.М. Мастюкованың жұмыстарында қарастырылған. Бірінші кезең (1-3 ай) еріннің тактильді сезінуі, есту арқылы зейін әрекетінің дамуы, былдырлау бастапқы кезеңін қамтиды. Екінші кезең (4-8 ай) ерін гимнастикасының белсенді даму кезеңі: қос еріннің бір-біріне жақындауы, екі жаққа созылуы, шайнау әрекетінің қалыптасу кезеңі. Үшінші кезең (9-18 ай) ритмикалық дыбыстарды есту арқылы қабылдау және ересектердің қолының қимыл-қозғалысын көру арқылы қабылдау, сондай-ақ дыбыстың кеңістіктің қай бөлігінен шыққанын ажыратуды дамыту кезеңі. Төртінші кезең (18-36 ай) сөздердің дұрыс дыбысталуы және дыбыстардың кеңістікте локализациялануы, сөздік қорын ұлғайту, сөздердің интонациялық жағынан айтылуын, сөйлеу тілін суреттер көмегімен дамытуын қамтиды.[1]

Ғалым И.В. Филиппович ерте жастағы балалар мен олардың ата-аналарына түзету – педагогикалық көмекті ұйымдастыру, әдістемелік және техникалық құралдармен қамтамасыздану мәселелерін зерттеді және келесі мәселелерді анықтады: ата-аналардың түзете-дамыту жұмысына қатысу дәрежесінің сандық-сапалық сипаттамасы мен белсенділігі (жиілігі, хабардар болуы); сөйлеу тілі бұзылысы қауіп бар ерте жастағы балаларды дамыту және тәрбиелеу туралы білім көлемі мен сапасы ретінде ата-аналардың педагогикалық құзіреттілігінің жәй-күйі; бала мен ата-ананың қарым-қатынас сипаты; ата-аналардың сөйлеу тілдерінің ерекшеліктері.

Ғалымның зерттеу нәтижелері ересектердің түзету-дамыту жұмыстарын жүргізуге психологиялық-педагогикалық дайындықтарының жоғары, орташа және төмен деңгейлерін анықтауға мүмкіндік береді. Нәтижесінде түзете-дамыту оқыту жағдайында балаларға педагогикалық көмек көрсетудің консультациялық-түзету технологиясын әзірледі, логопед-мұғалімнің келесі қызметтік бағыттары айқындалды:

• Түзете-дамыту бағыты – Баланың импрессиивті және экспрессиивті сөйлеу тілін ынталандыру бойынша түзете-дамытушылық жұмыстардың түрлерін даярлау, баланың коммуникативті әрекетін дамыту үшін жағдай жасау, сондай-ақ сабақ барысында ата-аналарға түзету-дамыту әдістерінің үлгісін ұсыну;

• білім беру бағыты – түзете-дамыту жұмысы барысында ата-ананың белсенділігінің арттырылуына жағдай жасау, оқыту арқылы ата-ананың педагогикалық құзіреттілігін арттыру

• психотерапиялық бағыт ата-ананың баланың сөйлеу тілі көрсеткішін адекватты қабылдауына жағдай жасау және ата-ананың коммуникативті қызметін дамыту

• әдістемелік бағыт – балаға арналған жеке түзете-дамыту бағдарламасын, ата – анаға арналған жеке бағдарлама әзірлеу, ата-аналар үшін кеңес, семинар және т.б. өткізу.

Сондай-ақ, И.В. Филиппович әзірлеген технологияны қолдану тиімділігі консультативті – түзету сабақтары кезінде балалардың сөйлеу тілінің тұрақты оң динамикасы мен ересектердің баламен түзете-дамыту жұмыстарын жүзеге асыру барысында психологиялық-педагогикалық дайындығының жоғары деңгейінің басымдылығымен расталады.[2]

Логопедтің ата-аналармен жұмысының негізі келесі принциптері: диагностика мен түзету-дамыту процесінің бірлігі қағидасы. Баланы әр түрлі мамандар оның нақты және ықтимал даму деңгейлерін, соматикалық жағдайын және т. б. анықтау (анықтау) мақсатында тексереді және жеке даму бағдарламасын құру түрінде түзету және дамыту жұмыстарының жолдарын анықтайды; ата-аналар мен логопед, ата-аналар мен балалар арасындағы ынтымақтастық қағидасы. Ата-аналар маманның қолдауы мен көмегін іздейді, оны тыңдайды және оның кеңестерін тек кәсіби маман ата-аналарды "әсер ету нысаны" емес, түзету процесінде тең серіктес ретінде көргенде ғана ұстанады; жетекші қызмет қағидаты. Ата-аналармен жұмыс жасау кезінде әртүрлі мамандардың әрекеттерін үйлестіру қажет. Ата-аналармен өзара іс-әрекет үлкен дайындықты және бірлескен қызметті нақты жоспарлауды талап ететін өте көп еңбекті қажет ететін үдеріс. Отбасылармен қарым-қатынасты жаңа деңгейге көтере алған кезде, ата-аналардың көпшілігі өзін білім беру үдерісіне толыққанды қатысушы деп санай бастайды және баланы алға жетелеуге күш салады. [3]

Педагогикалық ғылымда логопедтің отбасымен ынтымақтастығы мен түзету-педагогикалық үдерісті ұйымдастырудың ең тиімді формалары әзірленді:

1. Ұжымдық қарым-қатынас түрлері (ата-аналар жиналысы, кеңестер, семинарлар, шеберлік сыныптары)

2. Отбасымен жұмыстың жеке түрлері (әңгімелесу, жеке жұмыс дәптерлері)

3. Көрнекі-ақпараттық қамтамасыз ету нысандары (сабақтардың бейнефрагменттері, фотосуреттер, стендтер, жылжымалы папкалар)

Ата-аналармен қарым-қатынасты дұрыс жолға қоюда ата-аналармен жұмыстың 3 түрін қолдану қажет: күндізгі, сырттай және қашықтықтан.

1. Күндізгі жұмыс түрі

Жеке кеңес беру - баламен, сондай-ақ оның отбасымен жұмыс істеу кезінде жеке тәсілді іске асыруға көмектесетін жұмыстың бір түрі. Ата-аналармен алғашқы кездесулер қалай өтіп бара жатқандығына, алдағы уақытта ынтымақтастық орнатылатынына байланысты болады. Баланың тілін толық диагностикалаудан кейін жүргізілетін алғашқы жеке консультацияда анықталған проблемалар мен оларды жою жолдары туралы айту қажет. Мұндай әңгімелесулер кезінде ата-аналарды түзету процесіне саналы түрде қосуға қызығушылығын арттыру керек.

Ата-аналармен әңгімелескенде ғылыми терминологияларды көп қолданбау керек. Себебі терминдер ата-аналар үшін түсініксіз болып қарым-қатынаста кедергі жасауы мүмкін.

Жеке кеңес берудің міндетті сәті баланың сөйлеу проблемаларын жеңудегі табыстары мен жетістіктерін талқылау болып табылады.

Ашық сабақтар. Бұл жұмыс түрі ата-аналарды түзету жұмысының әртүрлі кезеңдерінде логопедиялық әсер ету әдістерімен толығырақ және түсінікті таныстыруға көмектеседі.

Сабақ-практикумдар. Онда ересектер баламен жұмыс істеудің практикалық тәсілдерін үйренеді.

Ата-аналар жиналысы. Бұл жерде ынтымақтастық пен өзара іс-қимылдың негізі қаланады, достық, серіктестік қарым-қатынастар қалыптасады, пікір алмасу, баланы тәрбиелеу мен дамыту процесінде туындайтын проблемаларды шешу жүргізіледі.

Мастер-класс. Мастер-класстың негізгі принципі – "мен мұны қалай істеу керектігін білемін, Мен сізді үйретемін". Бұл ата-аналарға арналған оқыту семинарын өткізудің заманауи түрі.

Үйде жұмыс дәптерлерін қолдану. Ата-аналарды сабақтарда алған білімдерін лексика-грамматикалық тақырыптар бойынша, оқыған дыбыстар мен әріптер бойынша, фонематикалық қабылдауды дамыту, қойылған дыбыстарды мащықтандыру және саралау, байланыс тілін дамыту, тыныс алуды дамыту, моторика бойынша бекіту үшін логопед мұғалім жеке дәптерлерді пайдаланады. Оларда тапсырмалар топта зерттелген материалға және бағдарлама талаптарына сәйкес іріктелген болуы керек. Әрбір жас ерекшелігі үшін осы жастағы балалардың даму ерекшеліктері және әрбір баланың логопедиялық қорытындысы ескеріледі.

2. Сырттай жұмыс түрі

Сауалнама. Сауалнаманың көмегімен отбасы құрамы, отбасы тәрбиесінің ерекшеліктері, ата-аналардың оң тәжірибесі, олардың қиындықтары, қателіктері туралы барлық қажетті ақпарат жиналады. Сауалнаманың сұрақтарына жауап бере отырып, ата-аналар тәрбие мәселелері, бала тәрбиесінің ерекшеліктері туралы ойлана бастайды. Ата-аналардың логопедтік білімге деген қажеттілігін анықтауға бағытталған мәселе маңызды болып табылады. Жауаптарды талдау сөйлеу проблемаларының толық көрінісін жасауға, ата-аналармен жұмысты дұрыс жоспарлауға, жеке әңгімелесу тақырыбын белгілеуге мүмкіндік береді.

Жазбаша кеңес. Оның басты артықшылығы-ата-аналарды көптеген теориялық және практикалық материалдармен таныстыруға болады.

Ақпараттық бұрыш (стенд) Жұмыс тәжірибесі көрсеткендей, бұл жұмыс түрінің бірқатар он жақтары бар.

1. Ата-аналар өздерін қызықтыратын ақпаратты өздеріне ыңғайлы уақытта ала алады (мысалы, таңертең немесе керісінше, кешкі уақытта, баланы үйге алып кететін кезде).

2. Ата-аналарға ұсынылатын материал қысқаша түрінде беріледі, жадынама ретінде құрастырылады. Бұл ата-аналардың осы ақпаратты қабылдауын жеңілдетеді, ата-аналар үшін әрдайым түсінікті емес теориялық мәліметтерді немесе терминдерді түсіндіру үшін уақытты үнемдеуге мүмкіндік береді (мысалы, сөздің буындық құрылымы деген не, дыбыстардың әріптерден айырмашылығы және т.б. ажыратуға болады).

3. Ақпараттың шағын көлемі белгілі бір мерзімділікпен стендті жаңартуға мүмкіндік береді. Логопедтің поштасы. Бұл жәшік, ата-аналар өз ойларымен бөлісуге мүмкіндік беретін өз идеяларымен және ұсыныстарымен жазбаларды қоя алады.

4. Қашықтық жұмыс түрі. Электрондық пошта. Әдеттегі мәтіннен басқа, дыбыстық хабарлар, суреттер, құжаттар, сөз, файлға жазудың бәрін жіберуге болады. Электрондық поштаның көмегімен ата-аналарға визуалды байланыссыз кеңес беруге, түзету процесіне қатысты сұрақтарға жауап беруге, ұсыныстар беруге болады. Сонымен қатар, оқушыларға өзіндік үй жұмысы үшін тапсырмалар жіберуге болады: тесттер, тапсырмалары бар карточкалар, сурет материалдары, жадынамалар және т.б.

Мекеме сайты, жеке сайт ашу. Ата-аналар логопед маман туралы, оның жұмыс өтілі, санаты, олар бойынша жұмыс істейтін бағдарламалар туралы ақпарат алуға, оларды толғандыратын сұрақтарға жауап алуға, пікірлер мен түсініктемелерді қалдыруға мүмкіндіктері бар.[4]

Ата-аналармен өзара іс-қимыл үлкен дайындықты және бірлескен қызметті нақты жоспарлауды талап ететін өте көп еңбекті қажет ететін үдеріс. Отбасылармен қарым-қатынасты жаңа деңгейге көтере алған кезде, ата-аналардың көпшілігі өзін білім беру үдерісіне толыққанды қатысушы деп санай бастайды және баланы алға жетелеуге күш салады

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Мастюкова Е.В., Московкина А.Г. Семейное воспитание детей с отклонениями в развитии М., 2004

2. Филиппович И.В. Взаимодействие специалиста, родителя и ребенка раннего возраста в коррекционно – педагогическом процессе// Логопед, 2004 №6 40-47стр.

3. Ребенок. Раннее выявление отклонений в развитии речи и их преодоление – М., 2001г.

4. Степанова О.А. Организация логопедической работы в дошкольном образовательном учреждении – М. – 2003г.

МРНТИ 14.29.21

УДК 376.42

Базылбаева Л.Т.,

*Қ.Жұбанов атындағы Ақтөбе өңірлік университеті,
2 курс магистранты, (Қазақстан, Ақтөбе) lbazylbayeva@bk.ru*

ЗЕРДЕ БҰЗЫЛЫСЫ БАР БАЛАЛАРДЫҢ АТА-АНАЛАРЫМЕН ЖҰМЫСТЫ ҰЙЫМДАСТЫРУДЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа:

Отбасы – бұл шағын әлеуметтік топ. Кез-келген баланың тәрбиесі мен оқу іс-әрекетінің басталуы отбасында жатыр. Осы тұрғыда мақаланың мақсаты – зердесі бұзылған баланы тәрбиелеп отырған ата-аналардың алдында тұрған мәселелерді терең зерттеу және оларды шешу жолдарын қарастыру.